DIN ISTORIA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI AGRICOL ÎN TRANSILVANIA (1849—1900)

Muzeul de Istorie din Cluj cu sutele sale de exponate referitoare la viața economică, politică și culturală a populației din Transilvania este expresia fidelă a trecutului nostru de la primele mărturii ale vieții omenești. În acest cadru preocuparea principală a societății noastre în trecut, agricultura, primește un loc important. Vizitatorul și cercetătorul poate să urmărească dezvoltarea economiei agrare a acestei părți a țării noastre de la primele unelte de cultivare a pămîntului pînă la cele mai moderne mașini agricole din secolul al XIX-lea și începutul secolului nostru. Sînt expuse multe mărturii privind contribuția științei la ridicarea economiei agrare din Transilvania: lucrări ale agronomilor înaintați, apropiați de popor, articole de ziare, documente care atestă preocuparea elementelor progresiste pentru problema ridicării nivelului cunoștințelor maselor.

Din materialul expus și depozitat pentru cercetări științifice este prezentat un aspect important din trecutul economiei agrare transilvănene și anume preocupările înaintașilor pe tărîmul înființării unei rețele de școli economice agrare în a doua jumătate a secolului XIX.

O adevărată preocupare pentru înființarea de școli agricole în Transilvania apare în deceniile V și VI ale acestui secol, cînd condițiile economice, sociale și tehnico-științifice erau create, continuînd inițiativele din prima jumătate a secolului al XIX-lea, dintre care amintim Școala de agricultură din Sînnicolaul Mare, înființată în 1799 de Cristofor Nákó, moșier din localitate [1], și o școală de agricultură organizată în anul 1846 în Fișer (Schweischer), de către învățătorul din localitate, în baza ideii lui Stefan Ludwig Roth, expusă încă în 1821, care propunea transformarea treptată a școlilor sătești în focare de învățămînt agricol [2].

Primii factori care au dus la schimbarea radicală a situației economice agrare din Transilvania și care au ridicat problema preocupării în mod accentuat a elementelor progresiste în legătură cu îmbunătățirea gospodăririi agrare, erau legile agrare din 1848, care au șters robotele, legate de pămînturile urbariale precum și servituțile provenite din starea de dependență a iobagilor și jelerilor urbariali față de moșieri. Aceste legi emise

---

[1] *Siebenbürgische Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirtschaft*, nr. 5, din 1 februarie 1868, p. 34—36.

[2] *Ibidem.*

pentru Principatul Transilvaniei la 29 mai 1848 [3], iar pentru Banat, Crişana şi Maramureş cu cîteva săptămîni mai înainte, se refereau la cca. 50—60% ale ţărănimii [4]. Legile anului 1848 au fost confirmate prin patentele imperiale din 2 martie 1853 pentru Banat, Crişana şi Maramureş [5], iar la 21 iunie 1854 pentru Principatul Transilvaniei [6]. Pe lîngă faptul că patentele consfinţeau legile din 1848, ele au mai asigurat posibilitatea răscumpărării personale a jelerilor alodiali, lărgind astfel conţinutul legislaţiei anului revoluţionar. Pe baza patentelor, unii ţărani s-au răscumpărat, plătind o sumă egală de zece ori sarcinilor anuale, sau renunţînd la o parte a pămîntului folosit, în favoarea moşierilor. Prin aceste acte istorice, proprietatea feudală a fost transformată în proprietate capitalistă sub formă de mari moşii pe de o parte, şi loturi mici ţărăneşti pe de altă parte. Schimbarea caracterului proprietăţii, precum şi ştergerea muncii gratuite, a robotelor, au adus după sine triumful relaţiilor capitaliste în Transilvania, vechile raporturi feudale dintre moşieri şi ţărani alodiali rămînînd valabile într-o măsură mai mică.

Această schimbare în economia agrară transilvăneană, precum şi lărgirea producţiei de mărfuri, cerută de dezvoltarea industriei autohtone şi a comerţului extern, a pus la ordinea zilei, atît în rîndurile moşierilor, cît şi a elementelor progresiste care luptau pentru ridicarea ţărănimii, devenită proprietară de loturi mici, problema îmbunătăţirii metodelor de gospodărire, folosirii tehnicii agrare şi a ştiinţei, în primul rînd a chimiei, care în această perioadă a făcut un pas deosebit de important în pregătirea soluţiilor în vederea fertilizării pămînturilor.

Văzînd situaţia dată, mulţi tineri îşi fac studiile în şcolile agronomice superioare din străinătate, în Franţa, Germania; revenind în ţară se consacră problemei ridicării economiei de aici. Neexistînd în Transilvania, la început, posibilitatea înfiinţării şcolilor agricole, aceste elemente au folosit cotidianele vremii pentru popularizarea economiei agrare moderne. Este semnificativ faptul că aceşti tineri, cunoscînd situaţia specifică a Transilvaniei, unde sute de mii de ţărani dispuneau de un lot extrem de mic, care putea să asigure existenţa familiilor de la sate numai printr-o economie raţională, s-au alăturat maselor şi în publicaţiile lor au ridicat în primul rînd problema modernizării economiei gospodăriilor

[3] *1848-ik évi erdélyi országgyűlési törvénycikkek*, Cluj, 1861, p. 11.

[4] *Corpus Iuris Hungarici 1000—1873*, Budapesta, 1912, p. 264.

[5] *Kaiserliches Patent von 2 März 1853, zur Regelung der zwischen den ehemaligen Grundherren und den gewesenen Unterthanen und Grundholden zu Folge des Urbarial-Verbandes und der ihm verwandten Rechtsbestände obwaltenden Verhältnisse, für die Wojwodschaft Serbien und dem Temeser Banate*, în *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich*, Jahrgang 1853, Wien, 1853, p. 331.

[6] *Patenta împărătească din 21 iunie 1854 pentru Ardeal, în care se cuprind dispoziţiunile pentru a pune în fapt desfiinţarea legămîntului urbarial şi desărcinarea pămîntului, precum şi pentru a regula raporturile ce prin aceasta s-au mutat, între domnii pămînteşti de mai înainte şi între foştii lor coloni şi iobagi şi supuşi cît pentru pămînt, asemenea spre a ordina şi reciprocele referinţe de posesiune între dînşii în numita ţară*. Apărute în *Buletinul guberniului provincial pentru Marele Principat Transilvania*, cursul anului 1854, I, Sesiune, Mănunchiul VIII, 1854, p. 300—325.

ţărăneşti. Nu au lipsit nici preocupări identice din partea moşierilor, dar ei prin angajarea unor agronomi specializaţi în străinătate, considerau că au rezolvat problemele legate de ridicarea agriculturii. Din acest motiv în deceniile de după legislaţiile agrare susamintite, în centrul preocupării elementelor progresiste din Transilvania, a stat necesitatea înfiinţării de şcoli speciale agrare pentru fiii de ţărani. Unul dintre cei mai remarcabili economi ai vremii scria în această perioadă: „Eu, ca agricultor şi econom, voi încerca a descoperi unele lucruri practice şi raţionale pentru agricultorii noştri români, sau mai bine zicînd pentru cea mai mare parte a poporului, care se ocupă cu agricultura. Mă voi încerca a descrie în coloanele acestei foi (Transilvania) căile pe care înaintînd ar putea deveni poporul român la o stare materială bună şi înfloritoare, folosindu-şi fiecare corporaţiune puterea sa proprie spre prosperarea şi înaintarea economiei naţionale“ [7].

În scurt timp se formează o generaţie însufleţită pentru ridicarea nivelului agriculturii. Ziarele vremii, calendarele şi revistele tratează problemele agrare din ţara noastră, dau sfaturi, fac propuneri pentru introducerea unei economii raţionale. În aceste decenii apar şi primele reviste de agronomie în limba română, maghiară şi germană, fiecare aducînd servicii utile pentru ridicarea economiei agrare din Transilvania [8]. Apariţia revistelor de specialitate şi a articolelor cu caracter economic-agrar în diferite cotidiene din Transilvania însemna întărirea unei literaturi de specialitate în formare şi crearea condiţiilor pentru organizarea unor şcoli agricole [9]. În primul deceniu după 1848, pe lîngă Gazeta Transilvaniei, Telegraful Român este acela care ridică mai ales probleme economice. Astfel în 1855 publică un ciclu de articole despre agricultură, unul din ele fiind printre primele care se ocupă de „aşezămintele sau instituţiile agronomice“. Şi în presa maghiară apar acum articole despre utilitatea şcolilor economice agrare [10].

Ca urmare a acestor preocupări jurnalistice, în multe locuri din Transilvania s-a ridicat problema înfiinţării de şcoli agricole cu ajutorul bănesc al ţăranilor. În Gazeta Transilvaniei din 1853 se arată că mai multe comune din Cîmpia Transilvaniei au hotărît că „vor jertfi o zecime din produsele lor pentru înfiinţarea unei şcoli“ în care să figureze şi discipline legate de ridicarea agriculturii regiunii [11]. Deşi în Banat nu s-a ridicat încă în aceşti ani problema înfiinţării unei şcoli cu caracter agrar, s-a făcut totul ca în şcolile elementare dascălul să se ocupe potrivit vîrstei copiilor de problemele economiei raţionale, prevăzînd pentru aceste discipline mai multe ore pe săptămînă [12]. S-a ridicat iniţiativa unei şcoli

[7] Şt. Pop, *Economia naţională*, în *Transilvania*, nr. 5 din 15 februarie 1868, p. 94.
[8] *Economul* 1873, *Erdélyi Gazda* 1869, *Siebenbürgische Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirtschaft* 1865.
[9] N. Cordoş — I. Kovács, *Preocupări ale literaturii agrare româneşti din a doua jumătate a sec. XIX*, în *ActaMN*, III, 1966, p. 291—315.
[10] *Telegraful Român*, începînd cu nr. 3 din 8 ianuarie 1855. *Erdélyi Gazda*, nr. 47 din 20 noiembrie 1860, p. 736—738, şi nr. 51 din 17 decembrie 1861, p. 799—804.
[11] *Gazeta Transilvaniei*, nr. 44 din 3 iunie 1853, p. 167.
[12] *Idem*, nr. 98 din 7 decembrie 1855, p. 381.

agricole române în această perioadă și în Maramureș, la Seini, ca o anexă a școlii normale de aici. S-a prevăzut pentru experiență un teren de 100 iugăre comasate. Inițiatorii doreau să facă din această școală și din terenul ei un model de gospodărire pentru țăranii din împrejurimi [13]. Teiușenii cu ocazia unui concurs de ocupare a postului de învățător la școala locală au cerut candidaților cunoștințe de pomicultură, stupărit și lucru de mînă, ca cel care va ocupa postul să se ocupe și din acest punct de vedere cu copiii [14]. La fel cereau predarea cunoștințelor de economie agrară și locuitorii din Căpușul de Cîmpie [15]. Încercări de acest fel pornite de către locuitorii satelor au avut loc în multe părți ale Transilvaniei, ceea ce arată cît de bine au înțeles țăranii, proprietari ai loturilor mici, îndemnați de elemente progresiste, necesitatea ridicării agriculturii în condițiile creșterii rapide a producției de mărfuri. După desființarea robotei, țăranul a fost silit să îngrijească gospodăria, să ducă o economie rentabilă, deoarece pămîntul era baza existenței familiei sale. În astfel de condiții, importanța școlilor pentru ridicarea cunoștințelor maselor era mereu mai evidentă.

În multe locuri, recunoscînd specificul regiunii, solul și producția, țăranii cereau cunoștințe specifice de la cei care erau chemați să se ocupe cu tinerii țărani. Astfel, cîteva comune din jurul Timișoarei cereau de la învățătorii școlilor elementare învățături legate de creșterea legumelor [16]. În Cîmpia Transilvaniei grădinăritul și pomicultura [17], în regiunea Dejului pomicultura stăteau în centrul preocupărilor [18].

Recunoscînd importanța științei pentru ridicarea economiei agrare, multe elemente progresiste și înstărite, medici, profesori, avocați, ingineri, s-au grăbit să sprijine înființarea unor astfel de școli. Așa de exemplu s-au depus sume considerabile din partea unor persoane particulare din Reghin pentru o școală agrară și tot la Reghin s-au destinat bani în acest scop prin prevederi testamentare [19]. O inițiativă entuziastă a făcut și redacția Gazetei Transilvaniei oferind în scopul înființării unor școli agricole, jumătate din venitul ziarului. Gazeta a publicat această donațiune și a îndemnat pe cei cu mijloace financiare să contribuie la nobila inițiativă [20]. În această perioadă au avut loc și încercări din partea unor personalități fruntașe în problema înființării unor școli agricole. Astfel, Iacob Mureșanu, în 1854, a planificat înființarea unei școli economice la Arpătac pe moșiile arendate de socrul său. Într-o scrisoare trimisă lui Nicolae Istrati fost director al departamentului de cultură al ministerului din Iași, în toamna anului 1854, la cererea acestuia de a se trimite profesori de agronomie din Transilvania, el spunea: „Nu lipsesc a-ți descoperi că și

---

[13] *Idem*, nr. 5 din 16 ianuarie 1857, p. 17.
[14] *Idem*, nr. 32 din 3 august 1860, p. 130.
[15] *Idem*, nr. 5 din 16 ianuarie 1854, p. 17.
[16] *Idem*, nr. 98 din 7 decembrie 1855, p. 381.
[17] *Idem*, nr. 22 din 16 martie 1858, p. 83—88.
[18] *Idem*, nr. 28 din 9 aprilie 1855, p. 105.
[19] *Idem*, nr. 29 din 13 aprilie 1855, p. 109.
[20] *Idem*, nr. 100 din 16 decembrie 1853, p. 391.

încordările mele din anul acesta hotărî a le consacra spre scopul înființării unei școli agronomice în Ardeal și motivul la aceasta mi-a fost iarăși staționara stare agricolă a poporului român de aici, pentru a cărei reformare nimeni nu se îngrijește“ [21].

Pentru organizarea învățămîntului agricol milita și Pavel Vasici. Într-un articol intitulat „Așezămintele sau institutele agronomice“ el preconizează învățămîntul agricol pentru familiarizarea țăranilor cu noile metode de gospodărire. El constată cu amărăciune: „Și într-adevăr ne doare inima cînd vedem cîtă lipsă are țăranul de învățătură și povățuire pentru îmbunătățirea stării sale materiale... “ [22]. El propune întemeierea învățămîntului agricol cerut de dezvoltarea economică și socială a Transilvaniei, de împrejurările create de statul absolutist, în care povara impozitelor apăsa asupra păturii celei mai numeroase, țărănimea. Or, la aceasta nu se putea ajunge prin tehnica veche, prin cunoștințele rudimentare moștenite; „... viitorul econom de cîmp să învețe și să știe ceva mai mult, decît ce au știut părinții sau protopărinții săi“ [23]. Învățămîntul agronomic propus de Vasici se împarte în inferior și superior. Învățămîntul inferior, destinat mai cu seamă fiilor de țărani, trebuia să aibă un caracter practic obișnuindu-i cu cultura rațională. Nu sînt excluse nici cunoștințele de fizică populară, de botanică și geometrie. Învățămîntul superior urmà să aibă o latură teoretică și una practică. În asemenea institut trebuia să se acorde atenție tuturor ramurilor agriculturii și zootehniei inițiind studenții și în meșteșugurile anexe, necesare gospodăriei țărănești.

Subliniind necesitatea înființării unor școli agricole, elementele progresiste au militat și pentru înființarea unor reuniuni agricole, ca acestea la rîndul lor să contribuie la rezolvarea problemelor arzătoare existente. Primul care a arătat necesitatea înființării unei asemenea asociații a fost tot Pavel Vasici, care a militat pentru idee imediat după 1848. Alături de români s-au preocupat de înființarea unor astfel de reuniuni și elemente progresiste maghiare și săsești, văzînd că asociațiile existente înainte serveau interesele moșierilor, nefiind potrivite pentru scopul urmărit de ei.

Toate aceste stăruințe au rămas însă deșarte în condițiile absolutismului. Deși Curtea de la Viena dorea să-și restabilească prestigiul printr-o reorganizare economică a monarhiei și aducînd în acest sens unele măsuri pentru oprirea fărîmițării gospodăriilor țărănești prin legi referitoare la moștenirea loturilor, ea nu a reușit să facă aproape nimic pentru ridicarea economiei agrare [24]. Totodată dispozițiile guvernului în legătură cu adîncirea cunoștințelor gospodăririi raționale a țăranilor prin sistemul școlilor speciale erau prea vagi, fără efect. Amintim ca o inițiativă oficială

[21] *Iacob Mureșianu 1812—1887*, Brașov, 1913, p. 40.

[22] *Agricultura*, în *Telegraful Român*, nr. 3 din 8 ianuarie 1955, p. 9.

[23] *Telegraful Român*, nr. 6 din 19 ianuarie 1855, p. 21; cf. și *ActaMN*, III, p. 293—298.

[24] I. Pușcariu, *Kommentariu la pre înalta patentă din 21 iunie 1854 pentru Ardealu*, Sibiu, 1858, I, p. 20.

din această perioadă, circulara guvernatorului marelui principat al Transilvaniei, Carol de Schwarzenberg, numărul 1751, emisă la Sibiu, în 31 martie 1858, prin care se hotărăşte ca cinci tineri ardeleni să studieze la şcolile agricole mai înalte din Austria şi Boemia, ca apoi să devină la rîndul lor profesori la şcolile de agricultură ce se vor înfiinţa în Transilvania sau să fie primiţi în servicii de economi, administratori sau inspectori de economie pe moşii. Candidaţilor li se cerea vîrsta de 16 ani, certificate şcolare şi de practică agricolă şi cunoştinţe de limbă germană, maghiară şi română. Ei urmau să fie selecţionaţi de guvernator, putînd beneficia şi de stipendii [25]. Altfel, Curtea de la Viena nici nu susţinea cu toată tăria ridicarea gospodăriilor ţărăneşti, deoarece nevoile industriei şi ale armatei erau acoperite cu producţia marilor moşii care în acea perioadă erau conduse de agronomi bine pregătiţi în diferite institute din Monarhie sau din alte ţări.

Noi condiţii pentru concretizarea acestor deziderate apar în 1859, după căderea absolutismului lui Bach, în perioada încercărilor de a transforma Monarhia într-o putere constituţională. Dar atunci forţele creatoare ale maselor şi ale elementelor progresiste cu studii superioare erau folosite în slujba luptei de eliberare naţională, sarcină primordială pentru viitorul poporului. Totuşi, în lupta dusă pentru reorganizarea democratică a Transilvaniei, o serie de elemente au relevat necesitatea imediată de înfiinţare a unor şcoli agrare. Astfel adepţii activismului din Banat, Crişana şi Maramureş ca deputaţi la Dieta de la Pesta, în frunte cu Aloisiu Vlad şi Sigismund Popovici, în proiectul de lege a naţionalităţilor din 1861 cereau şi înfiinţarea de şcoli agricole româneşti [26], ca o condiţie de prim ordin pentru ridicarea situaţiei materiale şi culturale a maselor ţărăneşti. Proiectul de lege a naţionalităţilor elaborat de Aloisiu Vlad şi Sigismund Popovici, susţinut şi de o serie de elemente progresiste maghiare, între care amintim pe Eötvös József, Madách Imre şi alţii, nu s-a realizat deoarece la 22 august 1861 Dieta a fost dizolvată [27].

Încercări similare au apărut şi în rîndurile economilor maghiari. Astfel, cîţiva proprietari din împrejurimile Oradei au iniţiat şcoli de viticultură pentru pregătirea unor specialişti din rîndurile tinerilor ţărani [28].

Dar încercările au rămas şi în această perioadă numai simple încercări, cu excepţia şcolii de agricultură din Sînnicolau Mare, înfiinţată anterior. În 1863 ea a fost reorganizată sub numele de „Şcoală agricolă — Institutul Cristofor Nákó". În şcoală au fost înscrişi anual 12 elevi, cei mai mulţi din Sînnicolau Mare sau din împrejurimi. Şcoala în această perioadă avea un profesor pentru toate disciplinele. Pe lîngă pregătirea elevilor, profesorul mai avea datoria să conducă în mod rentabil proprietatea de cca. 24 iugăre dată şcolii pentru experienţă. După terminarea şcolii, cu durata de 2 ani, absolvenţii erau obligaţi să lucreze timp de 2 ani pe pămîntul moşierului, în schimbul unei plăţi. Şcoala a funcţionat sub îngrijirea moş-

[25] Publicat şi în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 27 din 2 aprilie 1858, p. 101.
[26] T. V. Păcăţianu, *Cartea de aur*, II, p. 493.
[27] *Ibidem*.
[28] *Magyar Gazda*, nr. 22 din 28 mai 1861, p. 74.

tenitorilor fundatorului pînă în 1887, cînd a fost preluată de statul maghiar. Existența acestei școli, în băncile căreia întîlnim tineri români, maghiari și germani, nu a satisfăcut însă nici pe departe necesitățile pe tărîmul pregătirii raționale a gospodarilor [29].

Anii 1865—67 se caracterizează în Transilvania printr-o luptă susținută a maselor populare românești pentru apărarea independenței și intereselor lor naționale. După desființarea Dietei de la Sibiu de către Curtea de la Viena și convocarea Dietei din Cluj, care urma să voteze înglobarea Transilvaniei în Ungaria, în cele mai multe părți ale Transilvaniei au loc vii manifestații politice; fapt care a făcut ca problemele legate de înființarea unei rețele de școli economice să fie puse pe planul al doilea. Dar după cîțiva ani, în 1868, a fost reluată din nou preocuparea pentru înființarea unei școli agricole. Un rol deosebit de important l-a jucat în această activitate Ștefan Pop care în calitate de profesor la preparandia din Blaj, a luptat pentru înființarea unei școli agronomice românești. Ștefan Pop a predat la preparandia din Blaj mai multe materii de învățămînt, devenind prin pregătirea și prin stăruința sa neobosită, unul din profesorii cei mai distinși ai școlii. Susținînd că agricultura este o știință care se bazează pe alte științe, a pus în anul 1868 problema înființării unui institut de învățămînt agricol în limba română. El considera că acest institut s-ar fi putut organiza pe domeniul de 1270 iugăre aflat în posesiunea gimnaziului din Blaj, din comuna Bucerdea; domeniu care, posedînd printre cele mai roditoare pămînturi din împrejurimi, ar fi fost favorabil din toate punctele de vedere pentru înființarea unui astfel de institut. El era proiectat să aibă o durată de școlarizare de doi ani, cu 20—30 elevi care au împlinit vîrsta de 16 ani și au absolvit școala elementară [30]. Profesorii urmau să predea studiul economiei și alte discipline legate de el, mai ales iarna, iar vara elevii ar îndeplini toate muncile pe domeniu, realizînd astfel și un beneficiu care ar putea fi folosit pentru întreținerea elevilor lipsiți de mijloace În rîndul concurenților urmau să fie înscriși în primul rînd cei cu o situație materială grea [31]. Însă planul lui nu a putut fi realizat din cauza politicii guvernului burghezo-moșieresc maghiar.

Între timp parlamentul maghiar a inceput dezbaterea unui proiect de lege al învățămîntului elementar și mediu. Înțelegînd importanța rolului școlii în ridicarea nivelului economiei agrare, legislatorii au urmărit pregătirea cu cunoștințe agrotehnice a tuturor elevilor atît în școlile elementare cît și în gimnazii, atît în cele de stat cît și în școlile confesionale. Astfel proiectul de lege care a fost votat și sancționat la sfîrșitul anului 1868 a prevăzut obligativitatea preocupării învățătorilor în școlile elementare de problemele agricole și de grădinărit într-un număr de ore destul de ridicat. Legea a prevăzut că copiii care au trecut de vîrsta de 10 ani, în comunele cu caracter exclusiv agricol, să facă practică pe

---

[29] Balás Árpád, *Magyarország mezőgazdasági szakoktatási intézményei*, Magyaróvár, 1897, p. 168—169.

[30] Șt. Pop, *Epistole agronomice*, în *Transilvania*, nr. 11 din 15 mai 1868, p. 251—254.

[31] *Ibidem.*

teren timp de două luni; timp în care nu erau obligaţi să frecventeze şcoala. Pentru gimnaziu se prevedeau discipline legate de caracterul localităţii, deci agricole sau de industrie şi meserii. Legea a dispus şi înfiinţarea de şcoli pedagogice pentru pregătirea învăţătorilor. În aceste şcoli de asemenea se prevedea predarea cunoştinţelor economice. Legea prescria obligativitatea şcolarizării de la vîrsta de 6 pînă la 12, respectiv 15 ani, iar între 12 şi 15 ani copiii urmau cursurile aşa-numitei şcoli de repetiţie [32].

Legea XXXVIII despre obligativitatea învăţămîntului elementar şi despre organizarea reţelei de gimnazii şi şcoli pedagogice avea ca scop să contribuie la ridicarea culturii şi cunoştinţelor maselor. Fără să analizăm importanţa legii din punct de vedere general şi să relevăm deficienţele ei, trebuie să subliniem că ea a reuşit să contribuie numai într-o măsură mică la ridicarea cunoştinţelor agrare ale ţărănimii, deoarece o pregătire temeinică într-o ramură complexă se putea face la o vîrstă mai înaintată şi cu o pondere mai mare asupra specialităţii respective.

Elementele progresiste preocupate de problema ridicării agriculturii transilvănene au continuat şi după apariţia acestei legi lupta lor pentru înfiinţarea de şcoli agricole. Presa română a vremii, atît cea politică cît mai ales presa pedagogică şi economică, militau susţinut pentru realizarea acestei idei. Mai ales Gazeta Transilvaniei şi Telegraful Român ridicau în repetate rînduri problema şcolilor agricole, iar Federaţiunea din anul 1874 consacra chestiunii un ciclu de articole, în care, pornind de la tradiţia agricolă a poporului român, relevă necesitatea însuşirii unor metode raţionale în economie, în condiţiile noi după 1848. Soluţia propusă este organizarea de şcoli agricole pentru popor [33]. Deosebit de vii sînt preocupările revistei Economul din Blaj în atare direcţie. Printre numeroasele articole ce revin mereu asupra temei, relevăm articolul intitulat „Necesitatea şcolilor de agricultură" care arată că „... şcolile trebuie să fie poporale, pentru poporul ţăran, să crească agricultori sau economi buni de ţărani şi nu domnişori care după aceea se duc şi intră în serviciul proprietarilor mari" [34]. La şcolile agricole, elevilor, fiilor de ţărani ar trebui să li se asigure şi întreţinere şi după doi, trei ani de studiu, convinşi şi deprinşi cu avantajele agriculturii raţionale şi ieşind între poporul din comunele lor, ar putea introduce un alt sistem de economie, o agricultură raţională în popor. Şi articolul „Ce ne lipseşte!" din aceeaşi revistă relevă necesitatea practicării unei economii raţionale şi în acest scop pe lîngă alte preocupări şi instituţii culturale ar trebui în primul rînd şcoli economice sau de agricultură. Astfel de şcoli s-ar putea organiza şi pe domeniile şcolilor din Blaj şi Năsăud, iar poporul ar trebui îndemnat să-şi trimită fiii acolo [35].

---

[32] *Corpus Iuris Hungarici,* Budapesta, 1912, I, 1000—1911, p. 396—417.
[33] *Federaţiunea,* nr. 2—7, 1874.
[34] *Economul,* nr. 4 din 15/27 februarie 1875, p. 26—27.
[35] *Idem,* nr. 18 din 15/27 septembrie 1876, p. 137—138.

De problema înființării școlilor agricole se ocupă în această perioadă foarte intens și presa maghiară, mai ales revista „Erdélyi Gazda“ [36]. Problema intră acum și în preocupările revistelor săsești „Siebenbürgische Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirtschaft“ [37] și „Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblatt“ [38]. Ele publicau articole valoroase privind problemele agriculturii raționale și au popularizat apariția lucrărilor cu caracter agricol de mai mare amploare, monografiile, manualele publicate cu ajutorul tipografiilor bisericești sau editate în România.

În anul 1872 românii ridică din nou problema înființării învățămîntului agrar în Transilvania. În Memorandul de la Blaj (iulie 1872), redactat împotriva înglobării Transilvaniei la Ungaria, se cerea pe lîngă autonomia școlilor elementare în baza principiului confesionalității, angajarea profesorilor români la Universitatea din Cluj și înființarea unei școli de minerit, și organizarea unei școli agricole române. Acest act a fost semnat de I. Vancea, G. Barițiu, Ilie Măcelaru, Ioan Rațiu [39]. În același an se elaborează un proiect concret de înființare a unei școli agricole de un comitet, format din George Barițiu, Ion Branu, Pop de Lemeni, D. Comșa. Iosif Pușcariu și C. Pánczél. Această școală a fost proiectată în apropierea orașului Făgăraș, pentru tinerii țărani din împrejurimi. Statutul-program al școlii prevedea pregătirea teoretică și practică a 15—20 de fii de țărani între 14—16 ani timp de doi ani, pentru a deveni gospodari pregătiți pe propriile lor pămînturi [40]. În aceeași perioadă înregistrăm și alte preocupări concrete din partea fruntașilor români în această problemă; astfel familia Mocioni a donat 60 de iugăre pămînt pentru înființarea unei școli române de agricultură; dar din cauza altor greutăți și piedici ea nu s-a putut realiza [41].

Între timp clasele stăpînitoare maghiare au trecut imediat după instaurarea noului sistem dualist la emiterea unei serii de legi pentru reglementarea situației proprietății funciare, în realitate pentru întregirea marilor moșii știrbite în 1848 și după revoluție, atît prin ocupările de pămînturi cît și prin patentele din 1853—54. Astfel apare în 22 decembrie 1871 legea LIII în legătură cu reglementarea raporturilor neclarificate dintre moșieri, țărani și jelerii urbariali, precum și legea LIV care prevedea modalitatea răscumpărării pămînturilor așa-zise defrișate [42]. La

[36] *Erdélyi Gazda*, nr. 30 din 28 iulie 1876, p. 233—234.

[37] *Siebenbürgische Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirtschaft*, nr. 24 din 16 iunie 1866, p. 188 și Ciclul „Aprecieri privind organizarea învățămîntului agricol în Transilvania“, înaintat sub formă de proiect Guberniului și administrației Reuniunii agricole săsești, nr. 13—15 din 1867.

[38] *Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblatt*, nr. 24 din 14 iunie 1871, p. 378 și nr. 40 din 4 octombrie 1871, p. 633.

[39] Kemény G. Gábor, *Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában*, I, 1867—1892, Budapest, 1952, p. 304.

[40] G. Barițiu, *Școala de agricultură din districtul Făgărașului*, în *Transilvania*, nr. 4 din 15 februarie 1872, p. 40—41 și *Opiniunea despre școala de agricultură proiectată pentru districtul Făgărașului*, în *Transilvania*, nr. 7 din 1 aprilie 1872, p. 77—80.

[41] *Federațiunea*, nr. 7 din 24 ianuarie 1874, p. 334.

[42] *Corpus Iuris Hungarici 1000—1873*, Budapest 1912, p. 729—748.

2 iunie 1873 a fost votată legea privitoare la reglementarea raporturilor dintre țăranii coloniști și proprietari. Ea prevedea posibilitatea răscumpărării serviciilor în legătură cu acele pămînturi care au fost date în folosință în mod definitiv sau pînă la moartea ultimului reprezentant bărbătesc al ramurii de familie [43]. Legislatorii parlamentului maghiar au atins și problema nerezolvată complet după 1848 a țăranilor din fostele regiuni grănicerești. Astfel legea XXX din 1873 referitoare la răscumpărarea drepturilor le servitute asupra păduritului și pășunatului a prevăzut că comunele grănicerești — și în cadrul acestora familiile de grăniceri — în schimbul servituților efectuate, primesc în plină proprietate jumătate din domeniul forestier și alpin, asupra căruia își exercitau drepturile de servitute [44].

Toate aceste legi erau chemate să asigure trecerea marilor moșii la o economie rațională, dacă ne gîndim și la faptul că fiecare lege prevedea cu ocazia reglementării proprietății, și comasarea pămînturilor, deci lichidarea fărîmițării lor și separarea loturilor țărănești de moșii. În multe locuri aceste legi au trebuit să fie aplicate cu forța, cu ajutorul jandarmeriei, deoarece țăranii se opuneau din cauza aplicării dezavantajoase pentru ei.

Dacă pînă în 1870 nivelul agriculturii transilvănene abia a făcut un pas remarcabil, în deceniul al VIII-lea după promulgarea legilor susamintite ea cunoaște un salt în sensul apariției unor gospodării bine dezvoltate, cu mașini agricole și folosirea muncii salariate, ceea ce a asigurat participarea moșierilor din Transilvania la concurența pe piețele externe. În vederea ridicării și mai mult a nivelului gospodăriilor mari, clasele dominante maghiare au inițiat pe linie de stat înființarea de școli agricole, institute de cercetări, care să servească interesele marilor moșii. Astfel acum apar primele școli agricole de stat. Desigur, la început numărul lor era redus; pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea s-au înființat doar în patru localități din Transilvania. Statul burghezo-moșieresc maghiar nu s-a preocupat intens de formarea de școli agricole medii și inferioare. Urmînd metodele și sistemul din țările Europei Centrale privind gospodărirea unor moșii, proprietarii acestora doreau un singur specialist, agronom care să conducă gospodăria și să dirijeze munca muncitorilor agricoli. În vederea rezolvării acestei probleme, și nu a pregătirii pe scară largă a micilor agricultori, a fost înființat Institutul Agronomic la începutul anului 1869, pentru organizarea căruia a militat mai ales Reuniunea economică din Transilvania.

Primele școli economice au fost înființate nu de stat ci de diferite comunități. Astfel „Siebenbürgisch—sächsischer Landwirtschaftsverein" (Reuniunea agricolă săsească din Transilvania), constituită în 1846, a elaborat proiecte bine documentate pe care le-a înaintat Guberniului Transilvaniei, în problema organizării de

[43] *Idem*, p. 345.
[44] *Idem*, p. 863.

şcoli agricole [45]. Apoi s-a propus organizarea unei şcoli agricole inferioare la Tălmaciu [46]; dar această încercare nu s-a concretizat.

Primadată comunitatea săsească a pus bazele şcolilor agricole în 1870 la Bistriţa (Ackerbauschule zu Bistritz), în 1871 la Feldioara (Ackerbauschule des ehemaligen Kronstädter Distriktes zu Marienburg) şi Mediaş (Siebenbürgisch-Sächsische Landwirthschaftliche Lehranstalt zu Mediasch) [47]. Aceste şcoli şi-au început activitatea în condiţii foarte modeste, cu cîţiva profesori aduşi din străinătate, pe baza unor contracte costisitoare şi cu cîţiva elevi. În primul an, la şcoala din Bistriţa s-au înscris numai 6 elevi, dintre care 3 s-au retras în cursul anului [48]. La fel era situaţia şi în celelalte două şcoli. Numărul elevilor nu s-a ridicat nici la sfîrşitul secolului pînă la 20, cu excepţia şcolii din Mediaş care în anul 1895—1896 avea peste 20 de elevi. Nu erau stabili nici profesorii. Unii dintre ei, văzînd dezinteresul forurilor superioare faţă de şcoala înfiinţată, au renunţat la post. La fluctuaţia profesorilor a contribuit şi faptul că guvernul burghezo-moşieresc maghiar a silit pe profesorii veniţi din străinătate să-şi însuşească limba maghiară. Astfel adeseori s-a întîmplat că ani în şir nu s-au ţinut cursuri; copiii plecau acasă.

Aceste şcoli se deosebeau chiar şi între ele în ce priveşte organizarea şi funcţionarea lor. Diferea însăşi durata şcolarizării. Şcoala din Bistriţa era de 2 ani cu o instrucţie teoretică de 27 ore săptămînal şi de numai 4 ore practică. Obiectele predate erau cultura plantelor, zootehnia, organizarea şi funcţionarea unităţilor agricole, pomicultură, viticultură, elemente de medicină veterinară, ştiinţe naturale, fizică, chimie, matematică, geometrie, desen geometric, arhitectură, desen liber, limba germană, limba maghiară, geografie, istorie. Se primeau tineri de 14—15 ani, absolvenţi ai şcolilor populare, deci şi cu pregătire anterioară mai slăbuţă. O organizare asemănătoare prezintă şcoala agricolă de la Feldioara. Aici se punea accentul pe obiectele practice de specialitate, atît în ce priveşte predarea lor teoretică, cît şi aplicarea cunoştinţelor teoretice în practică.

În ambele aceste şcoli, tinerii din comitatele respective beneficiau de instrucţie gratuită, primind şi întreţinere şi cazare. Elevii din alte comitate trebuiau să plătească anumite sume ca taxe de şcolarizare şi pentru întreţinere.

La şcoala agricolă din Mediaş durata şcolarizării era în schimb de 3 ani. Aici se primeau elevi care au frecventat şcoli reale sau gimnazii, iar examenul de admitere era obligatoriu. S-au predat în toţi cei 3 ani obiecte cu caracter general, ca matematica, geometrie şi topografie, istorie, geografie, fizică, chimie. În cadrul ştiinţelor naturale se făcea botanică, zoologie, inclusiv lucrări practice, mineralogie. Discipline de specialitate cu caracter economic erau cultura plantelor, cunoaşterea maşinilor şi uneltelor agricole, creşterea animalelor, zootehnie şi elemente de medicină veterinară, evidenţă şi calcul gospodăresc, organizarea unităţilor agricole, viticultură, pomicultură, silvicultură, grădinărit, apicultură. Toate aceste obiecte se studiau în cîte un an [49].

---

[45] *Siebenbürgische Zeitschrift für Handel, Gewerbe und Landwirtschaft*, nr. 32 din 10 august 1867, p. 254.
[46] *Idem*, nr. 1 din 4 ianuarie 1868, p. 2—5.
[47] Balás Arpád, *op. cit.*, p. 187—193.
[48] *Idem*, p. 188.
[49] *Idem*, p. 188—199.

Pe lîngă aceste școli particulare, pe baza propunerii comitetului economic al comitatului Sibiu, a fost înființat în 1888 la Sibiu, pe un teritoriu de 60 iugăre, școala agronomică de model sub conducerea unui profesor; numărul elevilor era 6—7. Scopul școlii era pregătirea unor lucrători calificați pentru muncile agrare pe moșii sau pe pămînturile comunităților. Școala dispunea de culturi de cereale, plante industriale și furajere, grajduri cu animale și un parc de mașini agricole destul de bine înzestrat. Cursul era de un an și se primeau tineri de la 17 ani, printre care în unii ani și cîte un român, căruia i se dădeau explicații și în limba română. Accentul se punea pe latura practică: cultivarea principalelor plante agricole, îngrijirea animalelor și mai ales folosirea mașinilor agricole la diferite lucrări. Aceasta se observa mai ales la examenele practice la care erau invitați și membri ai Reuniunii agricole române din comitatul Sibiu. Datorită orientării practice deosebite de celelalte școli săsești, fruntașii români îndemnau tineretul român să frecventeze în număr mai mare tocmai această școală agronomică model a comitatului Sibiu [50].

După un deceniu și jumătate au apărut mai multe școli agricole subvenționate de statul burghezo-moșieresc maghiar. În 1886 a fost înființată o școală de agricultură la Ciacova (jud. Timiș) cu o gospodărie de circa 300 iugăre arătură, 160 iugăre pășune și livadă. În 1892 a luat ființă școala agricolă din Geoagiu (jud. Hunedoara) cu o întindere de pămînt de 1718 iugăre pentru practică. Din acest teritoriu desigur numai o mică parte era folosită pentru practica elevilor, al căror număr se ridică anual la circa 20—25. Restul pămîntului a fost dat în arendă locuitorilor din împrejurimi. Cu trei ani mai tîrziu, în 1895, se înființează școala agricolă din Lugoj. Școala a fost solicitată de comunitatea județului Caraș-Severin, după ce comunitatea grănicerească, episcopia gr. catolică din Lugoj, orașul Caransebeș au hotărît că vor ajuta pe candidați la școală cu o bursă anuală. Școala și-a deschis porțile la 4 noiembrie 1895 cu 5 elevi români, 5 maghiari și 2 germani. Avea un teren pentru practică de 152 iugăre pămînt din proprietatea statului [51].

Organizarea internă și funcționarea școlilor agricole de stat era în esență unitară; dar prezenta devieri în privința orientării învățămîntului la diferitele instituții, care trebuiau să țină cont de specificul regiunii respective. Scopul avut în vedere de școlile din Ciacova și Sînnicolaul Mare era formarea unor buni gospodari pentru gospodăriile țărănești, mai ales pe tărîm practic. Astfel predarea obiectelor de specialitate era precedată de tratarea populară a cunoștințelor elementare și a bazelor științelor naturale. La obiectele de specialitate, predarea teoretică era legată imediat de practică, adică ceea ce elevii învățau dimineața, aplicau după masă în practică.

Disciplinele teoretice erau în general următoarele: ortografie și gramatică maghiară, în cadrul cărora elevii copiau pasaje mai ales din lucrări referitoare la agricultură; la exerciții de compunere redactau contracte, rapoarte de muncă ș.a.m.d. La matematică se exersau cele patru operații fundamentale, fracțiile, măsurile și aplicarea acestora în agricultură, calculul dobînzilor. În afară de acestea se făceau măsurători de pămînt cu lanț și rude, calcule și desene topografice. La geografie, în afară de generalități se punea accent pe geografia economică, pe cunoașterea căilor de comunicație și comerciale. În cadrul științelor naturale se tratau pe lîngă botanică și zoologie, în rezumat cunoștințe de bază în geologie, meteorologie, fizică, chi-

---

[50] *Revista economică*, nr. 11 din 10 noiembrie 1899, p. 472; Romul Simu, *Scrisoare economică*, în *Bunul Econom*, nr. 44 din 28 octombrie/10 noiembrie 1900, p. 5.

[51] Balás Arpád, *op. cit.*, p. 161—163, 170—171, 180—182.

mie, din toate numai acele părți care au aplicabilitate, fiind necesare în agricultură și creșterea animalelor. La cultura plantelor se preda în general cunoașterea solului (pedologie), lucrarea solului și uneltele necesare la aceasta, îmbunătățirea solului, în cadrul căruia se trata folosirea îngrășămintelor la semănături.

Din această parte generală se trecea la studiul creșterii principalelor plante de cultură, la pregătirea semănăturii pînă la însilozarea și valorificarea produselor agricole pe piețele mai apropiate sau îndepărtate. Se studiază și mașinile agricole folosite la diferitele munci; ele se desfăceau, se montau, se reparau și se foloseau practic. În afară de acestea erau prevăzute îngrijirea fînațelor, cunoașterea principalelor soiuri de ierburi furajere în teorie și în practică, întocmirea șanțurilor de scurgere, construirea și întreținerea barajelor, amplasarea conductelor de drenaj.

În cadrul zootehniei și creșterii animalelor trebuiau studiate temeinic animalele domestice din punct de vedere tipologic și anatomic, apoi principalele rase autohtone, cu indicarea zonelor principale de creștere. Se studiau acèle principii generale ce trebuiesc observate la creșterea oricăror animale domestice. În continuare se trecea la modalitățile de valorificare a animalelor și a produselor lor, după specificul economic al zonei respective, cum ar fi vînzarea vitelor îngrășate, valorificarea produselor lactate etc. La animalele mici accentul trebuia pus pe creșterea și îngrășarea păsărilor de curte, în afară de acestea să se ocupe și de apicultură, creșterea viermilor de mătase și piscicultura. În fine trebuiau studiate îngrijirea animalelor sănătoase și bolnave, precum și modalitățile de distrugere a dăunătorilor agriculturii.

Un alt domeniu de studiu prevăzut în școlile agricole era grădinăritul, viticultura și bazele silviculturii. În cadrul grădinăritului, școlile trebuiau să se ocupe de cultivarea legumelor și pomilor roditori. La pomicultură elevii trebuiau instruiți în pregătirea solului, semănatul și creșterea pădureților, înnobilarea prin altoire, organizarea de școli de pomi, în conservarea și valorificarea fructelor. În cadrul grădinăritului se preocupau de cultivarea diferitelor sortimente de legume și zarzavaturi, adaptate condițiilor locale de sol și climă. La viticultură se aveau în vedere aceleași puncte de vedere, adică cultivarea corespunzătoare a celor mai bine adaptate soiuri de viță în condițiile regiunii respective, inclusiv valorificarea recoltei de struguri și modalitățile luptei împotriva filoxerei. În cadrul silviculturii, pe lîngă creșterea celor mai importante esențe, trebuia predată plantarea terenurilor nisipoase, a abrupturilor, rîpelor, terenurilor erodate, pășunilor, fîșiilor de hotar și a drumurilor economice și îngrijirea acestor plantații, ceea ce avea și o valoare practică imediată.

Un alt obiect prevăzut era organizarea, întreținerea și contabilitatea micilor gospodării. Se arăta elevilor — ținînd cont de specificul regiunii — de ce instalații și unelte agricole au nevoie. În legătură cu administrarea gospodăriei, elevii cunosc planul amplasării construcțiilor gospodărești, rotația culturilor, organizarea muncilor agricole. La calculele gospodărești elevii erau inițiați în evidența ce trebuie s-o întocmească micii proprietari și care este neapărat necesară pentru verificarea rentabilității gospodăriilor. Era prevăzut și studiul construcțiilor gospodărești, anume construirea celor mai importante edificii gospodărești, confecționarea din resurse proprii a materialelor de construcție necesare, în modul cel mai ieftin. Se exersa întocmirea schițelor de construcții, cunoașterea proprietăților materialelor de construcție.

Școlile agricole din acest tip aveau cursul de doi ani; unii dintre elevii buni mai puteau rămîne un an în cadrul școlii. Corespunzător cu aceasta, disciplinele sus arătate se eșalonau după cum urmează:

Anul I, iarna: limbă și ortografie maghiară 4 ore săptămînal, matematică 3 ore, geografie 2 ore, bazele științelor naturale 3 ore. În lunile de vară cultura plantelor 6 ore, grădinărit și pomicultură 3 ore, apicultură și creșterea viermilor de mătase 2 ore.

Anul II, iarna: creșterea animalelor 4 ore, creșterea păsărilor și piscicultură 2 ore, grădinărit 3 ore, desen planuri de construcții 2 ore, îngrijirea animalelor bolnave 1 oră. Vara: organizarea și munca într-o mică gospodărie, construcții gospodărești 2 ore.

Anul III: cei care mai rămîneau un an la școală trebuiau să participe la cursurile teoretice ale anului II, iar în practică să ia parte la conducerea muncilor economice în cadrul gospodăriei și pe cîmp [52].

Al doilea tip de școală agricolă avea menirea să pregătească conducători de lucrări, viitori economi, muncitori agricoli calificați, care să poată iniția și conduce și pe alții în muncile agricole. Din această categorie făceau parte școlile agricole de la Geoagiu și Lugoj.

Aici își trimiteau mai ales moșierii oamenii lor, pentru a-și pregăti din ei conducători de lucrări, supraveghetori. Instrucția era mai ales de orientare practică, accentul se punea pe exercițiul practic și elevii primeau în teorie numai principalele noțiuni de bază. În aceste școli elevii ajungeau de obicei cu o pregătire anterioară foarte slabă — în cel mai bun caz cîteva clase de școală elementară sătească; încît la instrucția teoretică trebuiau introduse și obiecte de școală primară ca citirea, scrierea, matematică, gramatică și ortografie, care s-au predat paralel cu disciplinele de specialitate, cu cultura plantelor și creșterea animalelor, cu grădinăritul, viticultura și cu organizarea și calculul gospodăresc.

Iarna programul era de 3 ore teoretice zilnic, iar vara 2; în sezonul muncilor agricole de multe ori se suspendau și acestea.

Organizarea lucrărilor practice se făcea în așa fel, încît elevii erau antrenați la toate muncile economice timp de o lună. În funcție de ele, elevii se împărțeau în grupe, care îndeplineau toate muncile în grajduri, grădină, în curtea de păsări, pe arătură etc. sub conducerea unor elevi din anul II și sub controlul permanent al profesorilor de specialitate, care în timpul lucrărilor dădeau și explicații pe care elevii și le puteau nota. În cazul muncilor sezoniere importante de scurtă durată cum ar fi semănatul, săpatul, secerișul, treieratul, care se executau în 1—2—5 zile, elevii erau toți antrenați la aceste munci. Durata școlii era de 2 ani [53].

În ce privește pe elevii școlilor agricole de stat, din rapoartele anului 1893 rezultă că în școlile din Ciacova, Sînnicolau Mare, Geoagiu și Lugoj erau înscriși 101 elevi, dintre care 63 erau copii de țărani, 6 de moșieri și un tînăr trimis la studiu de către moșier pe cheltuiala acestuia, 31 de elevi erau copii de administratori, meseriași, liber profesioniști [54].

---

[52] *Idem*, p. 135—141.
[53] *Idem*, p. 141—143.
[54] *A Földmüvelésügyi M. K. Ministernek 1896, évi müködéséröl jelentés,* Budapesta, 1898, p. 308—309.

Programul didactic oficial se prezentă într-adevăr frumos și folositor la școlile agricole de stat. În realitate însă situația era cu totul alta. În primul rînd erau puțini profesori de specialitate; majoritatea erau slab pregătiți. Profesorii buni nu prea acceptau posturile slab retribuite la școlile agricole[55]. În coloanele revistei „Erdélyi Gazda" găsim numeroase articole care se ocupă de situația profesorilor din școlile agricole. Deoarece într-o asemenea școală erau în total 2—3 cadre didactice, inclusiv directorul, aceștia trebuiau să dispună de cunoștințe din toate domeniile economiei, trebuind să fie pregătiți din cultivarea plantelor, zootehnie, științe naturale etc. În pofida acestei calificări vaste și multilaterale care se cerea practic de la profesorii școlilor agricole, ei erau slab retribuiți. Astfel în 1893 cadrele didactice din acest sector s-au văzut nevoite să trimită o delegație la ministrul agriculturii, care cerea o reglementare corespunzătoare a salarizării; dar nu au obținut rezultate[56].

Totuși aceste școli, înființate cu ajutorul statului burghezo-moșieresc pe pămînturi fiscale și asigurate cu elevi prin acordări de burse din partea particularilor sau a instituțiilor sociale și bisericești, și-au început activitatea în condiții mult mai bune decît cele create anterior. La sfîrșitul sec. al XIX-lea s-au înmulțit și cadrele calificate pentru catedre și pentru practică, mulți dintre profesori provenind dintre absolvenții institutului de agronomie din Cluj. În general școlile agricole de stat funcționau în mod regulat. Absolvenții primeau diferite posturi pe moșii ori cultivau pămînturile lor proprii. Aceste școli au dat anual agriculturii Transilvaniei la sfîrșitul secolului al XIX-lea circa 50—60 de țărani sau muncitori specializați în agricultură. Dacă însă luăm în considerare că mai mulți absolvenți și-au găsit ocupații pe marile moșii sau pe pămînturile comunităților, aceste școli au făcut prea puțin pentru ridicarea nivelului economiei agrare țărănești. Dar guvernele burghezo-moșierești maghiare nici nu urmăreau serios ridicarea cunoștințelor maselor țărănești, ci (aproape exclusiv) interesele moșierilor, care se mulțumeau în această perioadă — cînd agricultura era cuprinsă de o criză puternică din cauza concurenței produselor agrare din America — cu menținerea și cultivarea numai a unei părți a moșiei.

Analizînd datele statistice din 1898 rezultă că în statul maghiar au fost 61 școli și așezăminte cultural-economice cu 299 profesori și 2784 elevi. Dar nu era nici o școală românească agricolă și numai 72 elevi români, deci 2,79% față de cei 17% locuitori români ai țării. În aceste școli proporțional trebuiau să fie cel puțin 350 elevi români.

Școli economice superioare erau în număr de 7 dintre care și școala agronomică superioară de la Cluj-Mănăștur, toate fiind frecventate în 1898 de numai 6 români. Școli agronomice susținute de stat existau 12, între ele cele de la Geoagiu, Ciacova, Lugoj și Sînnicolaul Mare. Școlile agricole comunale și private 7 dintre care la Bistrița, Feldioara, Mediaș și Sibiu (școlile săsești). Aici, în 1898 erau 24 elevi români.

Școli pentru viticultori au existat 13 dintre care și la Miniș și Aiud, frecventate de 8 români. Funcționau și școli speciale cum au fost 4 școli populare economice, dintre care una la Pecica, 4 școli de lăptărit, 4 școli pentru gornici de pădure, dintre care una la Gurghiu și una la Timișoara-Pădure, și 2 școli de grădinărit. În 1898

---

[55] *Erdélyi Gazda*, nr. 8 din 8 februarie 1881, p. 41—42.
[56] *Idem*, nr. 48 din 26 noiembrie 1893, p. 298.

această categorie de şcoli număra 34 de elevi români: 11 la şcolile populare economice, 2 la şcolile pentru lăptărit şi 21 la şcolile silvice [57].

Ca singură şcoală economică agrară românească, a funcţionat în Transilvania, doar vremelnic, în primii ani din ultimul deceniu al secolului XIX-lea, şcoala economică de la Răşinari. Subvenţionată de Reuniunea agricolă română din comitatul Sibiului şi de comisia economică comitatensă, ea avea ca scop organizarea unei economii de model şi mai presus de toate introducerea unor băieţi de ţărani şi învăţători de la sate în cunoştinţe teoretice şi practice pe tărîm economic, contribuind astfel prin tinerii care au frecventat-o la difuzarea cunoştinţelor agro-zootehnice în popor. După dizolvarea acestei şcoli în 1894, în urma morţii lui Sabin Barceanu, comitetul Reuniunii agricole române a intervenit la Comisia economică comitatensă, ca pînă la organizarea unei noi economii de instrucţie, să întrebuinţeze o parte din subvenţia anuală de 800 fl. pentru salarizarea unui instructor la şcoala economică de model a comitatului Sibiu — care era în limba germană — instructor care să predea şi în limba română şi astfel la acea şcoală să fie primiţi mai mulţi elevi români. Ceea ce s-a aprobat însă din acel fond, a fost doar o bursă pentru şcoala agronomică de la Magyaróvár (Ungaria) şi cea de la Mediaş [58].

În astfel de condiţii desigur, cel mai mare aport în ridicarea maselor mai ales a celor româneşti l-au adus alte forme de însuşire a cunoştinţelor agricole folosite de elementele progresiste în primul rînd de către învăţători şi agronomi români. Văzînd situaţia existentă precum şi atitudinea de indiferenţă a guvernelor burghezo-moşiereşti maghiare în problema înfiinţării de şcoli agricole româneşti pentru sporirea cunoştinţelor economice ale maselor din Transilvania, aceste elemente au folosit diferite alte căi ca utilizarea cadrului învăţămîntului elementar, conferinţe economice, articole economice în ziarele vremii. Mulţi agronomi români au scris manuale de cunoştinţe elementare privind metodele de ridicare a economiei agrare.

La sfîrşitul sec. al XIX-lea, în perioada pătrunderii ziarelor în rîndurile maselor populare, articolele publicate la un nivel corespunzător constituiau un aport deosebit la lărgirea cunoştinţelor economice. Rubrica „Economie" a Gazetei Transilvaniei, ciclul „Economic" al Tribunei Poporului din Arad, „Sfaturile economice" din Foaia Scolastică, rubrica „Notiţe economice" a revistei Şcoala din Gherla — pentru a aminti numai cîteva — ofereau materiale extrem de bogate pentru ţărani. Pe lîngă sfaturi zilnice, lunare, de sezon, care erau obişnuite mai demult, aceste ziare au publicat la sfîrşitul secolului al XIX-lea articole bazate pe cele mai noi experienţe privind gospodărirea modernă. Ele se ocupau atît cu cultivarea pămîntului cît şi cu creşterea animalelor, stupărit, cu economia pădurilor etc. Ele au analizat specificul regiunilor, atrăgînd atenţia ţăranilor asupra celor mai rentabile culturi din regiunea respectivă.

O altă formă pentru ridicarea cunoştinţelor ţărăneşti era popularizarea la sate a broşurilor şi manualelor de agricultură. „Legendar economic", „Catechismul pentru horticultură", „Îndreptar practic în economia rurală",

---

[57] *Bunul econom*, nr. 12 din 18/31 martie 1900, p. 1—2.

[58] *Raportul Reuniunii române de agricultură din comitatul Sibiu, pentru anul 1894*, Sibiu 1895, p. 9—10.

„Povestiri economice", „Curs practic de economie", „Manual de agricultură raţională" de Dr. George Maior, profesor la şcoala centrală de agricultură de la Herăstrău-Bucureşti, sînt numai cîteva titluri dintre numeroasele publicaţii care erau difuzate şi consultate pe scară largă în Transilvania. Aceste cărţi de multe ori erau folosite atît de ţărani cît şi de învăţătorii satelor pentru predarea în şcolile populare a cunoştinţelor legate de agricultură.

Un rol deosebit de important în difuzarea cunoştinţelor economiei raţionale şi în cadrul preocupărilor pentru organizare de şcoli agricole le revine asociaţiilor şi reuniunilor culturale şi economice româneşti· Lipsite de şcoli agricole, avînd de înfruntat greutăţi materiale, cît şi atitudinea ostilă a autorităţilor competente, aceste reuniuni erau factorii principali care activau neobosiţi pentru ridicarea pe toate căile a nivelului economic şi cultural al maselor româneşti din Transilvania. Rolul şi chemarea Reuniunilor este relevată de presa epocii; Federaţiunea de exemplu arată că în Transilvania nu există şcoală agricolă pentru popor, căci nu funcţionează în limba poporului, ci pentru fiii bogătaşilor. Poporul stors de impozite şi răscumpărări către aristocraţie nu şi-a putut înfiinţa şi susţine şcoli; de aceea calea cea mai eficientă la români este activitatea reuniunilor, orientată în scopul propus [59].

Cea mai susţinută activitate a depus în acest sens de-a lungul deceniilor Asociaţiunea transilvană pentru literatură română şi cultura poporului român (Astra). Însăşi statutele Astrei în paragraful II definesc scopul Asociaţiunii: înaintarea culturii poporului român prin editarea de studii şi publicaţiuni, înfiinţarea de biblioteci, acordarea de premii şi stipendii, prelegeri şi conferinţe publice, înfiinţarea şi ajutorarea de şcoli. Adunarea constituantă a adoptat cîteva teze pentru activitatea viitoare a Astrei, formulate de George Bariţiu, printre care era cercetarea stării economice a românilor transilvăneni şi a mijloacelor pentru răspîndirea în popor şi dezvoltarea unor ramuri variate şi unor metode ştiinţifice, raţionale în economie, precum şi compunerea unor cărţi şcolare corespunzătoare în acest scop [60]. Conform acestor principii statutare, despărţămintele Astrei erau chemate să răspîndească în popor învăţătură folositoare, prin stăruinţa ca pe lîngă şcolile populare să se înfiinţeze şi susţină şcoli de pomărit şi şi vierit, de grădini şi economii de model, precum şi prin disertaţiuni populare şi învăţături despre economie. Încă înaintea înfiinţării secţiei economice şi a angajării conferenţiarului economic, Astra a organizat sute de conferinţe, prin despărţămintele ei în multe comune pe teme economice, care au avut un adevărat caracter de masă, înregistrînd zeci de mii de ascultători. În bibliotecile populare săteşti, Astra a pus accentul pe cărţile şi broşurile cu conţinut economic-agrar ocupîndu-se cu aceste probleme şi în coloanele revistei Asociaţiunii „Transilvania" [61]. Astra s-a ocupat susţinut şi de predarea agriculturii şi mai ales a pomăritului în şcolile elementare, militînd permanent pentru înfiinţarea unei şcoli române de agri-

[59] *Federaţiunea*, nr. 7 din 24 ianuarie 1874, p. 329—330.
[60] *Transilvania*, nr. 3 din 1 februarie 1876, p. 23.
[61] *Idem*, nr. 13—14 din 1—15 iulie 1883, p. 105.

cultură în Transilvania [62]. O atenţie deosebită a acordat Asociaţiunea şi şcolilor economice de repetiţie şi calificării economice a învăţătorilor, dînd şi stipendii pentru studiile economice; astfel în primii 20 de ani de existenţă, deci pînă în 1882, ea a conferit 8 burse de cîte 200—350 fl. pentru studenţi în agronomie [63].

În deceniul VIII al secolului XIX, fruntaşii vieţii economice şi intelectualităţii româneşti din Transilvania au iniţiat organizarea unor societăţi sau reuniuni pentru înfiinţarea de şcoli agricole. Se elaborează un „Proiect de statute despre înfiinţarea de societăţi sau reuniuni care ar avea de scop ridicarea de şcoli agricole". Paragraful I prevedea că scopul societăţii este: *1*) Ridicarea învăţămîntului agricol prin înfiinţarea de şcoli agricole române, introducerea învăţămîntului agricol în şcoli comunale normale, preparandie şi în toate şcolile districtuale sau confesionale şi mai ales în seminarii, şcoli reale, gimnazii etc. *2*) Înzestrarea şcolilor de agricultură şi în proporţie a tuturor celorlalte şcoli cu pămîntul necesar pentru a face experienţe cu cultivarea diferitelor fructe, plante şi ierburi, pentru a înfiinţa şcoli de pomi fructiferi, de frăgari etc. necesari pentru ridicarea altor ramuri de cultură, precum creşterea gîndacilor de mătase, cît şi pentru prăşirea de arbori silvici. *3*) Înzestrarea şcolilor, mai ales a celor speciale de agricultură cu ateliere ce ar avea de făcut instrumentele necesare pentru cultura pămîntului. Paragraful II prevede membrii fundatori, ordinari şi donatori, liste de subscriere benevolă, funcţionarii şi consiliul administrativ. Fondurile se vor folosi numai în scopuri agricole, la desfiinţarea societăţii, ele se adaugă fondurilor şcolilor comunale cu destinaţia de a fi folosite la propagarea ştiinţei agricole. Toţi membrii societăţii vor avea în vedere mai ales ridicarea stării ţăranilor şi aceasta prin introducerea învăţămîntului agricol teoretic şi practic, prin adunări, expoziţii, lăţirea maşinilor agricole etc. Se face un apel călduros pentru îmbrăţişarea acestei întreprinderi, se arată utilitatea cunoştinţelor agricole pentru preoţi, învăţători, care se ocupă şi ei auxiliar cu agricultura, la fel pentru funcţionarii de la ţară şi foştii militari mai ales în regiunile grănicereşti [64].

În 1888 ia fiinţă Reuniunea română de agricultură din comitatul Sibiului, care a avut un rol important în răspîndirea cunoştinţelor economice în popor. Scopurile ei înscrise în statute urmăreau să introducă îmbunătăţiri în toate ramurile economiei; fidelă acestor scopuri, Reuniunea a organizat numeroase prelegeri şi cursuri, a editat şi difuzat broşuri şi publicaţii economice, a alocat sume pentru stipendii la şcoli agricole şi s-a preocupat de problema înfiinţării unei şcoli agricole, de calificarea economică a învăţătorilor de la şcolile populare şi de repetiţie [65]. La sfîrşitul

---

62 *Raportul general al despărţămîntului XI Sălagiu Silvaniei al Astrei din august 1886*, în *Transilvania*, nr. 23—24 din 1—15 decembrie 1886, p. 194.

63 Arhivele Statului Sibiu, Fond ASTRA, cutia 50, nr. 170 din 1882; cf. *ActaMN*, VI, p. 365—368.

64 *Federaţiunea*, nr. 8 din 27 ianuarie — 8 februarie 1874, p. 339—340.

65 *Raportul Reuniunii Române de agricultură din comitatul Sibiului pentru anul 1897*, Sibiu 1898, p. 3—4.

secolului al XIX-lea ia ființă Reuniunea economică din Orăștie. Conform statutelor sale, Reuniunea: *a)* urmărește dezvoltarea diferitelor ramuri economice, *b)* răspîndește cunoștințele economice și se străduiește să introducă înnoirile economice, *c)* ajutorează școlile și așezămintele economice existente și înființează și ea, *d)* editează și premiază scrieri periodice economice și lucrări de sine stătătoare și contribuie la răspîndirea lor, *e)* înființează școli economice de model, *f)* face colecțiunea de obiecte economice de model, *g)* aranjează expoziții economice, *h)* se îngrijește de ținerea de prelegeri economice ambulante, *i)* ajutorează pe elevii sîrguincioși care cercetează școlile de economie, *k)* se îngrijește de așezarea de învățăcei, de meserii și comerț. De la înființarea ei, Reuniunea economică din Orăștie a activat în aceste direcții, inițiind mai ales o serie de prelegeri și conferințe pe teme economice, agricole printre țărani [66].

În general, prelegerile economice erau o formă foarte utilizată pentru răspîndirea cunoștințelor economice. Ele au devenit obișnuite încă în deceniul al VIII-lea al secolului al XIX-lea în diferite localități. Ziarele relatează cu simpatie despre aceste prelegeri ținute de cei mai bine pregătiți agronomi și conferențiari. Conferințele au avut loc în fața unor numeroase asistențe, țărănimea dînd dovadă de un interes deosebit. S-au ținut prelegeri și cu ocazia adunărilor învățătorilor la începutul anului școlar. E de subliniat că și la aceste prelegeri au fost invitați țărani, care au participat în număr mare și cu mult interes. Cele mai numeroase conferințe s-au ținut în comitatele Sibiu, Făgăraș, Brașov, Hunedoara, Timiș, Alba de Jos. Cei mai de seamă conferențiari erau Romul Simu, Dimitrie Comșa și alții [67]. S-au ținut și cursuri urmate de discuții în domeniul diverselor cunoștințe agricole. Astfel Dim. Comșa a ținut cursuri la Săliște despre cultura pomilor [68], la Cugir învățătorul I. Munteanu a organizat cursuri despre pomărit și stupărit [69]. Cele mai multe cursuri de acest fel au fost organizate la inițiativa Astrei și finanțate de această asociație sau de Reuniunile economice.

S-a acordat atenție și s-au organizat cursuri pentru pregătirea economică — complexă sau în anumite ramuri — a învățătorilor de la școlile populare sătești. Învățătorii români erau îndemnați să ia parte la cursurile de grădinărit și pomicultură organizate la școala agricolă de la Mediaș [70] sau la cursurile organizate de Ministerul agriculturii, pe lîngă școlile agricole, cum a fost și cea de la Cluj-Mănăștur și unde învățătorii beneficiau de regulă și de indemnizații pentru întreținere [71]. Totodată reuniunile române economice sau chiar persoane particulare inițiau și ele cursuri pentru calificarea economică a învățătorilor rurali. Această pregătire corespundea în acea vreme misiunii învățătorilor de a fi cei mai importanți

---

66 *Tribuna poporului*, nr. 236 din 11/23 decembrie 1899, p. 6.
67 *Revista economică*, nr. 4 din 10 aprilie 1900, p. 176—178.
68 *Telegraful român*, nr. 44 din 5/17 iunie 1877, p. 178.
69 *Bunul econom*, nr. 8 din 19 februarie/3 martie 1900, p. 5.
70 *Telegraful român*, nr. 8 din 25 ianuarie/6 februarie 1876, p. 32.
71 *Tribuna*, nr. 20 din 8/20 februarie 1894, p. 79 și *Revista economică*, nr. 7 din 10 iulie 1899, p. 311.

propagatori ai metodelor raționale economice mai întîi în rîndurile tineretului și apoi ale țărănimii române în general. Acest lucru este expus elocvent în articolul lui Eugen Brote „Agricultura și țăranul român. Un apel către învățătorii și preoții rurali“ [72]. Necesitatea a fost înțeleasă în primul rînd de însăși dascălii tineri, care din proprie inițiativă au cerut și au stăruit pentru predarea economiei în preparandii și seminarii [73]. În multe școli, mai ales în fostele regiuni grănicerești, comunitățile de avere au pretins de la conducătorii școlilor elementare angajați în satele lor, cunoștințe de economie agrară.

Într-adevăr, în lipsa școlilor agricole, românii transilvăneni au căutat să folosească pe scară largă învățămîntul elementar, școlile populare, ca focare de răspîndire a economiei naționale. Ziarele vremii relatează cu satisfacție despre rezultatele obținute la predarea și examinarea tinerilor din disciplinele economice, iar presa pedagogică se ocupă detailat de predarea economiei agrare în școlile populare. Așa este mai ales Foaia Scolastică, adaus la Economul [74], sau revista Școala Practică din Năsăud [75] care aduce contribuții concrete la organizarea și desfășurarea învățămîntului practic, intuitiv, dînd modele de lecții economice.

O deosebită atenție se acordă rolului grădinilor școlare, considerate adevărate pepiniere de educație economică. Presa economică și pedagogică se ocupă pe larg cu importanța și organizarea lor. *Economul* în articolul „Îndrumare în cauza școlilor de pomărit“, precum și în alte numeroase articole pe această temă, relevă importanța practică educativă a organizării școlilor de pomi pentru elevii școlilor populare, precum și modul lor de organizare și cultivare [76]. Și Foișoara Telegrafului Român din anul 1876 dedică un ciclu „Grădinii școalei populare“ și menirii ei în introducerea unor ramuri economice raționale la sate [77]. Mai multe articole critică aspru nepăsarea și lăsarea în paragină a grădinilor școlare în multe localități [78]. Importanța grădinilor școlare pentru formarea și instruirea viitorilor economi în cultivarea unor soiuri variate de plante de cultură, de legume și pomi fructiferi, este arătată în articolul „Este grădina școalei numai școală de pomi, ori are ea și altă chemare?“, în care se militează în primul rînd pentru organizarea unor grădini-model lîngă preparandiile și seminariile pedagogice [79]. Importanța grădinilor școlare ca mijloace de învățămînt și obiect de demonstrație în școlile populare este relevată în mod continuu de foile pedagogice ca Foaia bisericească și școlastică, și mai ales de Foaia Școlastică din anul 1883. Cu toate preocupările insistente din partea pre-

72 *Economul*, nr. 7 din 15/27 aprilie 1874, p. 49—50.
73 *Idem*, nr. 4 din 15/27 februarie 1875, p. 31.
74 *Foaia Scolastică adaus la Economul*, nr. 9 din 15/27 mai 1876, p. 68.
75 *Școala practică*, nr. 4 din 1 iulie 1882, p. 106—107.
76 *Economul*, nr. 2 din 17/27 februarie 1876, p. 13—14.
77 *Foișoara Telegrafului român*, nr. 2—6 din 1876.
78 *Economul*, nr. 17 din 1/13 septembrie 1878, p. 130—131.
79 *Idem*, nr. 6—7 din 1879.

sei și a forurilor școlare române în această problemă importantă, în 1899 dintre cele 792 școli ale arhidiecezei române greco-ortodoxe în Transilvania numai 510 aveau grădini școlare de la comune și dintre ele numai 328 erau cultivate, în mare parte din cauza lipsei de pregătire a învățătorilor. La școlile greco-catolice situația era de aceeași natură.

Un alt mijloc prin care românii din Transilvania au căutat să suplinească lipsa școlilor agricole, au fost școlile economice de repetiție. Înființate prin legea XXXVIII din anul 1868, completată în 1894 și 1896, ele trebuiau organizate de comună, aveau o durată de școlarizare de 3 ani, și un program complex care cuprindea toate ramurile economiei [80]. Presa română, Reuniunile economice și Astra au relevat importanța organizării, a bunei funcționări și frecventări a acestor școli care puteau aduce reale foloase în răspîndirea unei economii raționale la țară. După o statistică din 1899 în comitatele din Transilvania și Banat funcționau 383 școli economice de repetiție, cele mai multe în comitatele Timiș-Torontal și Bihor, dar dintre ele numai 21 erau confesionale, restul de stat și comunale [81] funcționînd deci în limba maghiară. Această situație explică stăruințele susținute pentru organizarea școlilor române de repetiție economică. Reuniunea agricolă română din comitatul Sibiului, după desființarea școlii economice din Rășinari, a cerut o parte din subvenția comitatului, pentru a fi folosită ca stipendii pe seama învățătorilor care se vor califica conducători ai școlilor economice de repetiție [82].

Ziarele românești au publicat stipendiile la școlile agricole existente, îndemnînd tineri români să beneficieze de ele. Reuniunile economice române, Astra, precum și comunitățile de avere grănicerești au creat la rîndul lor burse pentru a facilita și pe această cale pregătirea economică a cît mai mulți tineri români.

În condițiile unei situații economice mai dezavantajoase și a dublei exploatări — sociale și naționale — românii din Transilvania nu au reușit să înfrîngă greutățile materiale și piedicile oficiale și să înființeze instituții de învățămînt agricol trainice înainte de 1900, sau să beneficieze într-o măsură suficientă de instituțiile școlare agrare ale statului sau ale altor comunități. Ei au lucrat însă necontenit în acest scop, conștienți fiind de necesitatea stringentă a organizării învățămîntului agricol pe seama poporului român agricultor, folosindu-se în același timp de toate căile menite să ducă la răspîndirea economiei înaintate, a metodelor agricole raționale în popor. În această direcție au lucrat Reuniunile și Asociațiile economice, întreaga presă română, și s-a încercat a da o orientare întregului învățămînt popular românesc.

I. KOVÁCS — A. ARDOS — M. MIREL

---

80 *Gazeta Transilvaniei,* nr. 199 din 8/21 septembrie 1906, p. 6.
81 *Revista economică,* nr. 4 din 10 aprilie 1899, p. 199.
82 *Idem,* nr. 9 din 10 septembrie 1899, p. 473.

ZUR GESCHICHTE DER LANDWIRTSCHAFTLICHEN SCHULUNG IN SIEBENBÜRGEN (1849—1900)

(Zusammenfassung)

Die Fachschulung zur Hebung der Landwirtschaft gewann in der kapitalistischen Wirtschaftsordnung, durch die — nach der Revolution von 1848 — die mittelalterlichen Verhältnisse und die Patente von 1853—1854 abgelöst wurden, immer grössere Bedeutung. Da es unbedingt nötig war, die Warenproduktion der grossen Güter zu organisieren, sowie die kleinen Bauernwirtschaften zu verbessern, setzten sich immer grössere Kreise, Fachleute und Presse, für die Einführung des landwirtschaftlichen Unterrichts ein. Im Artikel werden die Bestrebungen und Versuche zur Erreichung dieses Ziels aufgezeigt. Es werden die Ackerbauschulen, die vom Staat oder verschiedenen Gemeinschaften eingerichtet wurden, sowie ihre Geschichte, ihre Organisation und Aufgaben, die Schulungsfächer und die Zusammensetzung des Schülermaterials erörtert.

Insbesondere werden die Bemühungen der rumänischen Kreise zur Organisierung des landwirtschaftlichen Fachunterrichts, der den rumänischen Bauern die auf diesem Gebiete so nötigen Kenntnisse vermitteln sollte, hervorgehoben. Zu diesem Zweck bedienten sich die rumänischen Kreise auch anderer Mittel und Wege, durch die Presse, durch Wirtschafts- und Kulturvereine, Vorlesungen, Schulungskurse und Veröffentlichungen ökonomischen Inhalts. Eine wichtige Rolle in der wirtschaftlichen Ausbildung der rumänischen Jugend und Bauernschaft hatten auch die Volksbildungsschulen und ihre Lehrkräfte.